

63.3(49KP-CKMT)

94(477.42)

М 36

Т. А. Максими

Исторични етюди про

ЖИВОТЪТ

*Възвук 1
(1928-1930 гг.)*

Геннадій МАХОПІН

*Історичні етюди
про Житомир*

Випуск №1

(1898–1900 рр.)

6994
1/2
1/2

ISBN 988-977-421-194-9(77-42)
ISSN 05-20479p=052ar,0453,30479p)
M. 18

Manópis E. B.

M. 18 Історичні студії про Катериноград. Випуск №1. (1898–1908 рр.). – Катериноград: Видавництво В. В. Котвицького, 2018. – 44 с.
ISBN 978-966-1663-13-1

1/2

Перший випуск «Історичних студій про Катериноград» відкриває серію книг, у яких на прикладі окремих аспектів розвитку міста Катеринограда життя міста за період 1898–1908 роки. Історія і культурологічний аналіз розвитку і функціонування на крайньому південні і на західному відрізках територій міста. Книга може бути корисною і для широкого читача, студентів, викладачів, а також тим, хто любить своє місто Катериноград.

ISBN 988-977-421-194-9(77-42)
ISSN 05-20479p=052ar,0453,30479p)

1898 29 25

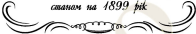
Відомості про видавця
Відомості про видавця
Відомості про видавця

ISBN 978-966-1663-13-1

© Видавництво В. В. Котвицького

Загальні відомості про Житомир станом на 1899 рік

Наприкінці 1899 року у місті налічувалося 79022 мешканці. З них:

1. За статтю 38794 чоловіки і 40228 жінок.

2. За соціальним станом:

- ставників дворан – 1027 чоловіків і 1448 жінок;
- особистих дворан – 3052 і 3148 жінок;
- громадян ставників – 86 чоловіків і 96 жінок;
- громадян особистих – 120 чоловіків і 130 жінок;
- купців – 296 чоловіків і 317 жінок;
- міщан – 31219 чоловіків і 31423 жінок;
- міських військових регулярних військ – 217 чоловіків;
- міських військових безстроково відряджених і тимчасових – 1297 чоловіків;
- міських військових запасних і їх родичів – 87 чоловіків і 92 жінки;
- міських військових осіб, які не належать до визначених категорій – 1078 чоловіків і

1069 жінок;

- священиків – 668 чоловіків і 678 жінок;

- духовних – 84 чоловіків і 70 жінок;

3. За віросповіданням:

- православних – 15226 чоловіків і 15333 жінки;

- римо-католиків – 732 чоловіків і 772 жінки;

- римо-унітаріїв – 7438 чоловіків і 7532 жінки;

- протестантів – 107 чоловіків і 107 жінок;

- євреїв – 15918 чоловіків і 15947 жінок;

- веруючих – 11 чоловіків і 26 жінок;

- членів православної – 19 чоловіків і 14 жінок;

- армієво-гравітанського віросповідання – 3 чоловіки і 4 жінки;

- єднання – 297 чоловіків і 303 жінки.

За 1899 рік народилося дітей:

- у шкільній – 1279 хлопчиків і 1156 дівчаток;
- поводилося – 86 хлопчиків і 75 дівчаток.

Протягом 1899 року померло 879 чоловіків і 733 жінки.

Найвищою посадовою особою був волоський губернатор Йосиф Якович Дрозд-Борковський. Його наступником, віце-губернатором, – Петро Іванович Катаней. А міською головою був А.Д.Давидовський.

Благодійники міського округу служили А.Селенський.

Облава міста

Загальне враження про Житомир складалося у мене міста або його мешканця з розрізнених картинок – їх проглядаючи, так і павтом, далеко не приваблював. З цієї мовчки і поше різноманітний Житомир. Доповняє газети «Волинь», який підписався як «хрестів», так передавав свої враження у вмісті «По уявлях Житомира» (газета № 3) січня 1898 року):

«Я уперто, що кождий, приїжджаючий в Житомир в перший раз, пробідає по нашим уявам, чимось по задати себе наступляючі вопросы:

1. Неужели в Житомире так много-много, что такая масса алтечных складов?

2. Неужели в Житомире такая масса грязных людей, что так много прележных завещаний? И наконец, неужели так много чистых, что здесь только один и то очель-плохих баян?

По Киевской уезде работ в гоним от вывесок: «алтечной склад» и «прележное завещание». Алтечные склады без всяких добавлений, но в прележном завещанном «прележно» судяствуют прележные («Петербургское», «Московское», «Вельское», «Львовское») словом, какое вам угодно, только не житомирское.

Прочие, очевидно, считают для себя равнательным числиться житомирскими, хотя это им ничуть не мешает стареть больше житомирцев и драць за это нежитомирские црм. Не знаю, как в Веле, а в Москве прочие знают не хуже житомирских драць больше и замечают новое старим.

Большие Бердичевская уезда считается одною из главных улиц Житомира. На ней, как и подобает, имеются порядочные магазини, с составками на окнах. Вы идёте по улице, останавливаетесь около окон, рассматриваете выставленные вещи и думаете, что вы находитесь, ну – хоть на Киевском Крещатике. Вдурт рядом с магазином какого-нибудь швейцера, в окне которого вы рассматривали «алотую» вещь, молочная пачочка, из которой так висёт спей-

дней и другими не менее приятными приласанами, что вы несколько затываєте нос, быстро проводите... и надымаєтесь в подрыде ворот соседнего дома на «философское отделение» молочной пивоварни.

Какая-нибудь, чуть не библейская еврейка сидит на табуретке, валяя свой горшок с утробы для согревания рук, а на столево бублява, орехи, пряники, яблоки, апельсини и проч., и всё это накрыто каким-то радном, оленья смак-ваканди на половину трюну. И это в центре города!..

Ця ж газета «Воляны» у номері за 4 травня 1899 року подавала таку картинку у замітці «Безобразные уродушки»: «Наша *Бифаральная улица* – это в своём роде Московский торговый ряд. Здесь ежедневно, от утра до поздней ночи почти безпрерывно оное оживлённое движение как провозная, так и проезжая... Троггары этой улицы значительна рас. чем требуется правилами и, кроме того, троггары эти, почти на всём своём протяжении, загромождены безобразными веревочными уродушками. В уродушках этих ведётся всякая торговля «галатерейными товарами» и тут всегда толпятся неслыхательных покупателей. Прохожие же *остаются* пробираться по мостовой, ежеминутно рискуя спутаться под копытами лошадей, безпрерывно свистящих здесь извозчиков и помоек.

Две конные павки, выходящиеся равные в разных концах кафедрального собора, валяе размещаются не только на одной и той же улице, но даже в одном и том же доме, почти рядом дверь с дверью, да ещё на прямой и усадебной Подольской улице. Благодаря такому «совместительству» да ещё существующему обычаю опорожнять «качкины» тут же около каибаной лавки, улица эта весь день выгромаждета прихлывающимися в «животной власти». Мостова же, как сытом, рыскава проблемами».

Дуже часті нарікання викликавала Чуднівська вулиця (тоді вул. Черняхівська). У номері за 14 липня 1899 року газета «Воляны» писала «Ця, жабуренаця знаменитого сорта жидовськими уличка знаменити вместе с тем также знаменитишое место прогулок так называемых «сутинок» и вообще альфонсов всех «оттепков». Принят для жрид того мундта, який прохлывает на Чуднівській, а благодарностию горожан отводити на караваны, жридём выбираются самые законопретные и не имеющие никакой будущности. Так следовало бы поступать и у нас, и нужна прежде всего основательная очистка всех «жидовских дворов» и других однообразных учреждений, свалкивающихся на Чуднівській ринку».

Постійною проблемою для жителів був канал, яка протягивалася від Житнього базару ажиртул до Великої Бердичівської вулиці. Щодня настил у рінках місцях прохлывався і це становило загрозу не тільки для дітей, а й для дорослих, особливо у такому жару доби, адже канал був досить глибоким і забрала кілька життів дітей (як, для прикладу, 20 квітня 1899 р.).

Гіпнотичу картинку, яка постає в наведе знаменитих публікацій, скригувала навіть іншого характеру, від показували прогресивні зміни у місті.

Будівельний буц

Варіантам і прикметним явищем кінця XIX століття були інтенсивна розбудова міст, що зумовлювалося акселерацією розвитку підприємницької діяльності, промислового виробництва та торгівлі. Показником цього явища було і в Житомирі. Газета «Воля» у номері за 18 листопада 1899 року опублікувала статтю «Строительный прогресс в Житомир», у якій, зокрема, розповідалося:

«За последний строительный период Житомир обогатился тремя новыми домами, в социальном, большей частью деревянным. Однако не есть среди них несколько домов каменных, удовлетворяющих новейшим требованиям архитектуры, а отчасти комфорта. К таким постройкам относятся общественные здания как общества взаимного кредита (проект инженера Асвадурова), родильного приюта имени братьев Дуровых (пр. инж. Либровича) и из частных построек: дом против бывшего клуба на Киевской ул. (пр. инж. Либровича), дом Тробеля на Михайловской (пр. инж. Ветана), дом Фельдманрайта на В.Бердичевской (пр. инж. Шлегельского), дом Рейтшберга на углу Московской и Киевской ул. (пр. инж. Либровича), дом Ракошского на Михайловской ул., два дома на Рыбной ул. (пр. инж. Либровича). На проспекте Житомира построено также капитальное здание – дом кооператива малочисленных престарелых (пр. инж. Ветана). В нынешнем году закончена постройка сиротского дома (пр. инж. Пальману) и впервые заканчивается постройка санатория (пр. инж. Афанасьева).

На Центральной ул. построены громадных размеров деревянные 2-этажный дом в усадьбе Байнастовой и такой же по Михайловской, в усадьбе Бернштейнов. Теперь уже редко встретить постройку, возводившуюся без участия и наблюдения техника, что еще недавно было общим правилом».

Прогресивній зміни висловилися у тому, що у той час почали проводити центральні парові опалення у будинках. Про це писала 13 жовтня 1899 року місцями газета: «Центральное паровое отопление, в качестве последнего спо-

нян' буде проведено в деяких із страждань в Житомирі крутих цукрих. Так, перетвори її устрійства парового кооплення ведучи з прийма- шим садом на Лодіні підземною Ардушівською приліткою обласного коопи- ного кредиту, стрілецьким семінаром в обласній при ней. Центральним оточенням устрійства уже владелиця гостиници Манежа в, Карошівсь- ким.

Остан, як бачимо, у ційній видінок будинкам передбачилися технічні во- дитки, які значно поєднували побутові умови (до них належать і проведення водопроводу, каналізації тощо). У підприємствській сфері не значно підви- нувало конкурентоздатність; це було також прикладом для інших.

Поломок трамвайного руху у Житомирі

Як відомо, перший у Європі трамвай по чині першозакони пасажирів 1881 року у місті Ліхтерфельд, що поблизу Берліна. Рухався він зі швидкістю 30 км/год і розрахований був на перевезення до 20 пасажирів, які мали сидіння місця. У Житомирі до справи запровадження трамвайного руху приступили на початку 1898 року, коли трамвай для міста у двох містах подільської Російської імперії – Києві (з 1892 р.) і Нікопольському Нагір'ї (з 1896 р.). Одначасно з Житомирем подібні роботи велися і у Москві. 4 березня 1898 року Житомирська міська дума затвердила проект будівництва трамвайної колії, розроблений Л.Я.Палайковим. Головним ініціатором цього будівництва був почесний громадянин міста І.І.Кулізар, він і керував увесь робочий процес, колія завершилася 18 серпня 1899 року.

Відкриття трамвайного руху було проведено на 22 серпня і відбувалося в урочистій офіційній формі. Газета «Воля» так описувала цю подію:

«К 12 ч. дня в раму української флагами и вилучено усадьбе констростанции на Маш. Бардичевской улиці стали съезжаться притрамаивные гости – председатели передского самоуправленния, начальствующие лица, инженеры и др. Съезду гостей велели дождити, который начался как раз около полудня. К часу дня, когда дождь несколько утих, прибыли прославленный Панский, спивский владивну-волинский, в сопровождении исп. делами волинского губернатора П.И.Катанца, управлюющей казначейской палатой З.З.Мариниц, председатели окружного суда В. К. Губер и др. Началось молебствие, которое совершил прославленный в состроившем соборного дуповничества, в здании вагоного депо, где для малой был сооружен помост, покрытый коврами. После освятительной помпиданной и д. губернатора П. И. Катанца одним поворотом ручки коммутатора дал ток на ливне – и тем церемония завершилась. Немедленно стали выезжать вагоны, в которых места занимали, и д. губернатора и другие почетные гости – движение началось. Приблизительно и дари с колонново часи»

всі гості були доставлені в городську думу, в залі якій сформовані був банкет. Здесь гості зустрічали представителі герцога і подільського генерал-губернатора Д. Н. Головачова і повіреного общества Н. Н. Кулишера. Соборний протомерей благовісно стояв... Перший тост за здоров'я Государя Императора промовив н.д. губернатора П. Н. Каталей. Затем генерал Д. Н. Головачов провів тост за здрав'яку за начальніка при генерал-губернатора М. Н. Драгомирова».

Потім були гості за ініціатора запровадження трамвайного руху П. Кулишера та багатьох інших осіб. Під час банкету присутні зробили пожертвування на Житомирському благодійному товаристві (магачам було зібрано 122 р. 65 коп).

Отже, з 22 серпня 1899 року почався трамвайний рух, який здійснювався коліями по Чуднівській вулиці (тепер Чернівецька вулиця) від п. Татарова до площі Олександра II (тепер Соборна), далі по Київській вулиці до вокзалу, а також по Великій Бердичівській до-гарнійській вулиці (В. Бердичівська, 72), по Старо-Вільській і Вільсько-Шостківській (зараз вул. Парсонса) до російського кладовища. Всього по місту рухалося 8 вагонів зі швидкістю в середньому 10 км/год. Кожен вагон був розрахований на 16 пасажирів: міська середня і на 6 стовпів – у відкритій частині. Проїзд коштував 5 коп.

Поїзда трамвая привносили особливе смородіння: покладалася в паволоконе вагони міста. «Ніхто, сабравалося, Драгомировичей трамвай нечаче функціонировать, и те вагонироване, которые в последние дни довольно напряженно мушкетировали свои рты и нос, составляли в боте с трамваем и дерна раскрытыми рты от изумления – видно дружить, скоро дадут себе отдых, когда привалят к быстро исполняющим всяким вагоном своего трамвая».

У кожному вагоні був кондуктор, який продавав пробні квитки. За свою роботу він одержував місячну платню в розмірі 20 руб. Оскільки адміністрація трамвайного общества протягом першого місяця трамвайного руху збільшувала оплату йогої служі до 35 руб., однак це не було зроблено). Чітко встановлювалися правила не передбачалося, а здійснювалися за законом. У зв'язку з цим нерідко були скандали і курйозні випадки. Так місячна газета «Вольные» писала: «Народу с справедливимй парижскими пробниками на неведомость кондукторов, отпавляющагося оспиваливать вагоны и указывающаго пассажирами вестях, покладалось курйозные требования. На двух вагонах, движущихся по направлению к вокзалу, был задержан на углу Мещинской (тепер Милуцької) угляда какой-то горничной. На предложение кондуктора садиться, горничная ответила: «обойдите, сейчас барыня оденется и пойдет» (!). Другой случай произошел по той же Киевской улице. На этот раз дама старалась задерживать вагон чрез открытую в окне своего дома форточку. Кондуктор, торопясь доставить пассажиров к поезду, не мог, конечно, выполнить это странное требование. Дама разобидалась и подала в управление трамвайного фирмен-

ную малобу (3). Газета робить свій знаменитий знаменитий: «Некоторые спокр- рет на трамвай, как на своего замороженного «чужака» – конечно, вследствие кельмишана такой простой вещи, как разница между извозчиком, везу- щим одного, и трамваем, служащим потребностям многих».

Відкриття трамвайного руху по календарним кундам привнесло до бага- тьох передбачуванок і передбачуваних наслідків: протистояння в містечка- ма, що іноді набувало характеру дворової війни з боку остаків, а також різного подорожництва квартир у будинках поблизу трамвайного шляху.

Квартирное

НОВОСЛАВЬЕ

Близость служивцев-чиновников, учителей, творца за велика група населення мешкала у найменших квартирах або кімнатах. Містрова газета «Восток» відражала, що тіка за ордену життя у Російській імперії значно змінився, адже в багатьох країнах Європи «В Швейцарії, Швейцарії, Паризі, Брюсселі, Амстердамі та 20 франків (цема с повнимим рублем) можна иметь рідкірні кімнату в 2-3 особи з милою мебеллю, прислугой и постельными бѣлами. В Вѣні и Лондоні, где квартиры значительно дороже, соб-таки за 10 руб. приблизительно можно иметь очень хорошую меблированную кімнату в центре города (мѣстца на углу, на мѣлці). Между тем в Петербургі, а также в Невском, нет меблированных кімнат дешевле 10-20 руб (без прислуги и проч.). Подъ конецъ обстоит дело в Москвѣ, где беряще люди тратят на квартиру половину заработка. Кіев и Одесса в этом отношении не остаются от стороні». Не був виключеном і Житомир. Підтвердженням цьому, зокрема, є оголошення в газеті «Восток» 20 серпня 1899 року: «За 150 руб в год одрається в этомъ кварталі о 2-х кімнатах с кухней, стѣпной прихожей, ванной и пр. Адресъ Набережная, вѣсно от 4 Сул-варна. Але треба зауважити, що це була тоді окраїна міста і непристосований район – у центрі квартири цінувалися значно вище.

Здавалося квартири в ордену було дуже прибутковим бізнесом, і про це писала міська газета «Кварталы в этомъ году очень дорого, несмотря на огромное количество новыхъ выстроенныхъ домов. Впрочемъ, эти новые дома созданы по причудливой фантазии владельцев домовладельцевъ как будто только для того, чтобы доставлять как можно больше дохода владельцамъ и возможно более неудобствъ жильцамъ. Каждый новый дом – это огромный каменный шкел, разделенный на массу клеточек-кімнат. Дворы домовладельцы застраиваютъ так, что там нетде повернуться шевельку. Есть у насъ также дома, которые буквально загромождаютъ Нова вѣстеч. Можно себе представлять, как будетъ поддѣрживаться в этихъ домахъ сколько-нибудь своею санитарное состояние». Безумно, значно краше ринку були створені у прибуткових («доводних») будинках барона ІМ. де Шадрара, яких у Житомирі налічувалося 8.

ярных личинок, но можно встретить и со стороны в. паз. «малышенок». Так, по Кавказской ул., по свидетельству очевидца, две дамы у дверей мясного магазина Журмалына подхватили форменному нападению со стороны каких-то оборванных мальчишек, тащивших их в другую, соседний мясной магазин. Дамы возмущены были протроном поведением, и тогда только им удалось вернуться на рук раскормив мальчишек. Двое часто прикажником одного магазина были свои «юносы» из соседнего, вламывались пиджак и т. л.

Большое развитие набрала история конкуренции житомирских и винницких ассенизаторов, про яку рассказывала газета «Болыня» 21 грудня 1899 р. у статті «Тоже конкурентам»: «Всю не знает, что в Житомире существует таинственное сословие подрядчиков по ассенизации! Рабочих, выискивающих на бочке нечистоты на Александровской, Дмитровской, Молчановской и других улицах для этой цели уличая ещё нередко городские услужливые или не услужливые, то вот увидать. Житомирские ассенизаторы потребовали от Галицкого покла 3000 р. за чистку ретивации в течение года. Заведующий хозяйством не хотел дать этой сумме и был «честного мнения»: ассенизаторы долго не думали, а потом им пришлось на один раз отстоять заплатить 400 р. Узнав об этом, какие-то винницкие предприниматели предложили свои услуги Галицкому полку на более выгодных условиях. Но приблизительно сюда «деловиты» винницкой «формы» подверглись нападениям: из народа вышли, житомирские ассенизаторы и бедным делегатам рассказывали так, что один из них до сих пор (уже два месяца) лежит в больнице, а другому пришлось заплатить раба на голову. Винницкие предприниматели, однако выжили народом упрямыми и, выискивая отдаленные рекомендации от военных частей, расположенных в Виннице, прибыли сюда и взяли подряд на вывоз нечистот за 2000 р. (вместо 3000, которые просили местные ассенизаторы). Не утешив, однако, новые подрядчики спешить на работу, так им пришлось пометить, что винцы возьмут с тростом напад ассенизаторов. Начать с того, что по нарушению последних урядник поехал на Брацловску, где поселились винницкие подрядчики и знали их, что они выискиваются оттуда за неисполнені права жительства. Тщетно思量иво винницкие парки, что они прибыли сюда наметив, на время, что по закону спешит их возбуждается и в сельских местностях. Затем началось маршевое возить нечистоты на вывоз в деревня близлежа крестьян, хотя последние очень просили об этом, для даровое удобренье для их тогдашних печей. Много лет назад, житомирские ассенизаторы, не только возили в деревня, но и прямо выливали нечистоты в ближайшую речку – и никто им не препятствовал «из недостатком понимания». Теперь же урядник ещё возможным проводить ценое вывоз направили в наблюдении за тем, чтобы ассенизационные обомы не были направлены на крестьянские поля, а возились в гору, через весь город, винницкому куди».

Всёгда, проблема житомирских ассенизаторов была одна с наиболее обо-

Капа небесна

порівняв на сторінках місцевої преси.

Саме так характеризували громадськість міста і місцями влади аскаваторів. Іноколи це виглядало на дурь му дру [і богу величчі, звичайно], яка перетворювалася або в відвертій пам'яті мінчанців, або на вигаданий обман Іє. Міська газета «Вольныя» критикувала їх у своїх чисельних публікаціях. Зокрема, у номері за 28 лютого 1899 року: «Вішня аскаватора, в подвійно котрому в смысле несправедливості «удобренька» умиа в последнее время не слышно, принялась справлять воздух своим способом. Выпущая на свой обычный промысел с равнотю ввечера (доі до 10 час.) они уже к 11 часам успевают заставить испортить воздух промышленности Б. Бердячвской, Петербургской (тепер вул. Щерба) и Вильсової (тепер вул. Перелого) умиа, что не нам в эту пору совершенно вредно и невозможно. Причиной роживших ароматов, каковыи уощают нас аскаваторы, слышится, конечно, ветхия и непригодными бочоки... Аскаваторы позволяют себе утросовать «бойкотом» домовладельцам, кобуривалым их и неудовольствие, что их уощаба кощует в нечистотах, а ни одна кощовничкай аскаватор к нему во двор не заглянет».

Правдивими цілі професії вдавалися до різних застроєв. Так, як їм платили від кількості вивезених бочок (кожна вмщувала 65 відер) – за одну – 20 коп., то вони, бажачочи повернутися швидше до клієнта, не утруджували себе перевозом ващету бочок до розташованих владю міщю, а мочували, як правило на Дмитрівськай, Савваковськай (тепер вул. Длочной Кошуня), Міщвськай (тепер вул. Магубільського). Другий секрет кощива у тому, що вони клили у бочоки дошка, вмщуваччи таким чином їх об'єм і ширину збільшуючи кількість вивезених бочок. Пощія сточала за рухом аскаваторів, але через малочисельність першоі цій контроль був не дуже ефективний, і останні за свої дії відкащалися безкарними. Та щільно більше, памочувалиш діювати свої правича, вивозили збільшеним плати за кощгу вивезену бочоку у кілька разів.

Але діяльність аскаваторів – це тільки одна з проблем міста, щощія, щій

Для обителів

доведлася боротися також зі злочинністю, кримінальним.

Відомо, що поведінка і мораль людини ґрунтується її освітнім рівнем, спосібом життя то ін. Життя в міському середовищі дає дві світи: представниками одного були мешканці центральної частини міста (чоловічки, інтелігенція), а другий – мешканці околиць (переважно робітничий клас). Прірва у культурно-освітньому рівні між цими двома світами була глибока, і цей дисципліна проявлявся у багатьох моментах. Газета «Вольна» виходила у кожному номері багато привабливих значимостей, яка публікувала на околицях міста. Низька працява культура її мешканців, відсутність городників і освітлення, пиварики – це головні фактори, які зумовлювали кримінальні вчинки або вкрай злочинні дії деяких осіб. На сторінках газети постійно були матеріали:

«Справа про обивателів охорони привела нас в редакцію вночі в сильній злобою на певне отруєння городників на охороні. Для інформування своєю палаткою обивателів привели странную драку, розмірковує 26 числа в 8 час. вчора вночі так названими «охранниками» Русской Слободы на Б.Бердичевской рд. против Госпитальной, у кавказкой дачи № 2. Обиватель утверждает, что в драку участвовало 11 чел. «охранов», что все войны, также пьяные, как и силы деруудились, безуспешно пытались их разнять, что рана была закрывана варадом до такой степени, что «охранники» приходилось делать крик и обивать всю эту толпу, чтобы продолжать путь Бердичевской и при этом от начала до конца не было ни одного городника» («Вольна» за 28 числа 1899 року).

«На одна мешчанская свадьба на улицах охораны не обходится без крупных спор или даже драки, переходящей часто в настоящие побоища. Это следствие неостерожливости принадлежности вандой мешчанской свадьбы. Этот парадокс до того противу установился, что в последнее время на каждую стрелецкую на охораны свадьбу обивательными прислаиваемыми охиваются

Торговля

із «Золотим Змієм»

вимагали боротися з палким як підвратний габельним зломом. Проводи владі та їх ефективність постійно повідомляла газета «Вольны», Закарпаття, у номері за 16 січня 1898 року й згодом про таке:

«Не лиц, пользовавшихся в прошлом году правом содержания пивных, в настоящем году большая половина не получила на это разрешения. На Павликовке же не дано ни одного разрешения на открытие пивной. Кроме того, значительное большинство и на получивших разрешения пользуются лишь правом продажи пива на вынос, а не распиточно. Такое значительное сокращение разрешений на открытие пивных вызвало новый вид торговли, принявший с наступлением года самые широкие размеры – это торговля пивком, спускаемым под вывеской «фляжок». Рассказывают, однако, что под этикеткой «фляжок» содержимое в бутылочках не имеет ничего общего с этим названием пива, и многие любители этого напитка часто выходят из «фляжочного заведения» поспешившись».

Як правило, «фляжочки» отдаленні мали так звані «мелочные лавки» – магазинчик, у яких торгували спеціями, кавою, чаєм, бутерблі, кондитерськими вирібками, сиром, горішками, цукром і т.і. Для одержання додаткового прибутку продавали у «мелочных лавках» піщанню самогонку, яка за мутної світлої копії носила назву «фляжка».

У Житомирі існувало товариство трезрості, яке намагалося відвернути від згубної звички меланжівні міста, проводила боджі, лекції, відариваччи народі читальні та народні чайні, де можна було не чим поспілкуватися, почитати газети. Однією з форм агітації були також, як їх назвали житомирці, «кучині бібліотеки»: «Этим названием можно назвать внутрен. собраниями для народа в некоторых пунктах города местным попечительством общества трезвости. В внутренних выставлены рисунки, художественно-просветительные все унаследованные последствия пьянства», – писала газета «Вольны»

19 травня 1899 року. Проте через кілька місяців газета зауважувала, що ці візанти не зникають вже з піароку. Разом з тим поміті були позитивні зміни діяльності місцевого товариства і місцевої передової громадськості міста, особливо у справі прилучення до книги. Про це писали «Вольныя» у листі в газеті «Страдное хозяйство»: «Потребность в чтении среди нашего рабочего люда растёт все больше и больше. Наша бесплатная народная читальня призводит на помощь этой развивающейся потребности в книжках. За прошлый год одна посещенная было больше 13 тысяч, а с тех пор для выданья книги на дом, число читателей из простого класса всё больше увеличивается. Теперь уже не редкость встретить, особенно в летнее время на улице пловыня, камешника с книжкой в руках. Местами вокруг читальни собирается группа его товарищей, чтобы послушать, «что скажут».

Книга в Житомирі

Прямим і певним знаком книги XIX століття стало, як уже згадувалося вище, зростання потреби у книгах. Їх збільшували книгарні та бібліотеки міста. У Житомирі 1899 року діяло три книжкові магазини: Союзника (П. Василь Савинович Червоношанський-Савурин (вул. І. Бердичівська, будинок Фельдентрайна), дворянина Іосифа Іосифовича Западського (вул. Київська, будинок Сковороського); міщанина Мордехі Абрама Каліса (вул. В. Бердичівська, будинок Стариці), а також п'ять книжкових крамниць: книжкового реставратора Іосифа Станіславовича Плотницького (вул. Київська, будинок Катонської семінарії), Олександра Михайловича Курбикова (вул. В. Бердичівська, будинок Жураньова), міщани Герасима Абрамовича Екштейна, Мордехі Лейбовича Сковороського і Дунаїда-Бера Лейба-Ізраїловича (вул. на вул. Рабінів).

Газета «Воля» відмічала у рубриці «Містська хроніка» (номер за 29 квітня 1889 року) «Несколько лет тому назад вся книжная торговля в нашем городе сосредотачивалась одним только небольшим магазинком, дела которого были настолько плохи, что в результате являлась продажа всего имущества владельца этого магазинка с публичных торгов (магазин Бухденный). С тех пор и обстоятельства настолько изменились, что теперь в Житомирě насчитывается уже шесть магазинков (забуть, скільки варіантів) і частину книжкових крамниць. – М. Г.). Також розширення книжкової торгівлі обумовлено przede всего некоторым увеличением у нас числа учебных заведений, а вместе с тем и большим спросом на книги. Но немаловажную роль в этом играют также и то, что в последнее время книжная торговля считается наиболее прибыльной исключительно благодаря значительному обращению в продажу подержанных книг. При такой продаже в пользу книжоторговцев поступают самые безбоязненные проценты, нередко доходившие до пятидесяти».

В умовах кожного дефіциту зростає популярність бібліотек і читальних залів у Житомирі було кілька. Одна з бібліотек була при книгарні Савурка.

діла також міська bezpłatна читальня, яка однак переживала досить не кращі часи. Газета «Вольныя» у номері за 24 лютого 1899 року писала: «Безденежжя в медіанській управі доходить до того, що незважаючи на існуючий приговор місцевого медіанського об'єднання об'єднанню на утримання средств городской бесплатной читальни по 25 рублей ежегодно, эта болон чим сокращена сумма остается по вносимой за последние два года. На все требования читальни для бюджета которой 50 руб. вымот очень существенное решение, получаются из медіанской управы категорический ответ: «денег в управе не имеется», что сказавши в управе вот уже почти год не получают зарплатный...».

Звичайно кряду фінансову підтримку мали публічна бібліотека. Наприкінці 1899 року Міністерство внутрішніх справ Російської імперії виключило скоріше фінансування її у сумі 800 рублів. Публічна бібліотека мала кілька відділів і постійно поповнювала свої фонди. 1900 року ця бібліотека переїхала у нове приміщення на вулиці Ново-Жандарьської (нині вул. Пушкінська). Тут було відкрито музей, який став ще одним осередком культури.

Також діла бібліотеки, про яку газета «Вольныя» 2 листопада 1899 року писала: «Бібліотека чиновников Золынского губернского правления, состоящая во владениях вице-губернатора П.Н.Катаня, при ближайшем участии старшего сановника губ. правления П.В.Сельского в настоящее время является одним из лучших подобранных коллекций книг охранителей. В библиотеке имеется полное собрание 27-ти с лядком классиков русских и иностранных. Настоящее богатство библиотеки составляют журналы и периодические издания: до 115 различных журналов и разных по временным изданиям охранителей большей частью целиком с 1880 года. На двох с разрешения руководителей библиотеки стали издавать книги наборщики губернской типографии, которыми все почти стали очень редкими изданиями библиотеки».

Міський театр

Одним із головних центрів культурного життя міста був театр, нова презентація якого збудована ще 1856 року за проєктом архітектора Штрама (нині – філармонія на вул. Пушкінській). Тут відбувалися вистави, концерти, танцювальні вечори. Проте відвідувачів не заохочували навіть зі встановлених тут порядків і правил. Газета «Вільна» публікувала листи незадоволених людей. Так, у номері за 28 жовтня 1899 року читали: «Нам прислали писемко, в котором посетитель театра обращает внимание на необходимость упразднить вредной обычай – начинать спектакли далеко за полночь. Часть публики не ходит вовсе в театр, не желая засиживаться, но скотью шла бы, если бы знали, что спектакль закончится в 11 ч. вечера, как это принято за границей. Правда, при таком порядке отлучалась бы несколько человек, обедаясь в 6-7 часов – но это и без того отлучалось, за то выиграло бы огромное большинство публики, которому трудно меряться с окончанием спектакля в 1 час ночи».

Інший дописувач у номері «Вольна» за 9 січня 1900 року звертає увагу на іншу проблему: Невгодно слов о глумле театра (за писемъ в редакцію) «... итъшь с того, что за армявше верного платья итъвается с каждого посетителя 3 коп.; но администратія театра, очевидно, своеобразно понимает слово «верное платье», если располагалась не привлекать на зрелище калош. Можно себе представить, как должно себя чувствовать в продолжение 3-их часов в залежка в атмосфере, нагретой до числа трансальской температуры¹. Нисколько при великако осторожа, протряхив пальца, не подает билетиков с номерами, потому когда после представления каждой стелает найти и выбрать свой номер, поднимается такой шумок, такая давка, что опасать отого нет возможности. Рекомендуем добротелью сильных одуренной ото армявше.

¹ У той час була Трансильванська війна у складній Африці і вистає «трансильванські спектакли» широкого поширення.

Зато какие «добрые нравы» у наших галерейных посетителей! Несмотря на полную возможность забрать туговую порховую шубу, вместо собственного выдранного пальто, такая «неделикатность» никогда не случается. Счастливые ещё, что «гастролируя», заглянув последнее время ювелирками нагаглетками, не продавали ещё об этом обстоятельстве.

Ищите на нашей галерее и «украины». Хотя за место здесь платят дороже, но нельзя сказать, чтобы публике там было удобнее, чем в райке. Так как купоны эти выносятся высоко и близко к сцене, то увидеть что-нибудь могут только люди, занявшие первый ряд стульев, также вытиснившие может быть только 4, а билетов выдаётся 8. Выходит, что товарищество «на купон» выручает больше, нежели на лавку.

Цены на билеты до театра были десять выскоков, особенно на выступы знаменитых артистов, і далеко не кожен міг дозволити собі це естетичне задоволення. Оплачення у «Вальмі» повідомляло: «Концерт солдата Его Величества Н. Фитнера і його Медве Фитнер состоится в Житомирі в городском театре 19 мая в среду. Концертоваты артисты на значимые скромные средства большинства житомирских меценатов и всем памятным сравнительно доступны: лавки 15 и 12 руб., кресла от 5 до 1 руб. 75 коп.». У попередніх номерів газети, анонсуючи цей концерт, редакція зауважувала, що початкові ціни, які виставляли ці артисти, – завжди високі для Житомира. Тому ціни були дешево лавкою.

Культурне доділля Житомира

Помітно діялишими були концерти на концерти, які відбувалися у жіночій гімназії або у залі товариства класичного кредиту (з побудованою у 1899 році його приміщенням, театр тут міноврада). Про це повідомляють оголошення в газеті і відгуки подієсудимців наступні: «Сьогодні, во вторник 14 августа, в зале жіночій гімназії состоится только один концерт примадонны Харьковской оперы «Метро-корале» Евгении Михайловны фон-Томсона. Билеты продаются в музыкальном магазине И.О.Королевича» («Волянка» за 24 серию 1899 року).

Але бачимо, культурне життя міста було дуже насиченим, кожен знаходив на свій рівень і смак вірючачок для душі. Наприкінці XIX століття великої популярності почав набувати снієматограф (перший кіносмак у Житомері показував Комаровий 1896 року). Але поки жодного стаціонарного сніємотографу у місті не було – кіно демонстрували заїждчі особи. Зокрема про це повідомляла об'ява: «Сід "Аркадія". Театр. Сьогодні, в четверг 29 июля, в 9 часов вечера, чтобы поинтересовать представляемое сніємотографа в дить возможность в воблестном людям поощать эти сценсы – дважудайсь во вострост фотографии сніємотографа настоящего Ливнера, имжеодного громадым успех во всем мире, будет дано сегодня безотплатительно прощальное представление с новыми 100 картинками, в трех отделениях, по общедоступным ценам. Подробности в афишах. Билеты заблаговременно можно получить в кассе театра. Лица, возмещая билеты в театр, за вход в сід не платят. Главной демонстратор, французский гражданин Ж. В. Держон».

Лице з неважливими нитками сніємотографі виступи сніємотографом у кафе-платанах – ілюмінація публіки вказала це певняккі жанром, а нитки ми пильно підібраного рівня мистецтво зримом високої культури (у вірному її вивченні). Такі виступи викликали критичні зауваження з боку діячів мистецтва високого мистецтва. Це, зокрема, ілюструє лист до редакції, опублікований у номері газети «Волянка» за 16 лютня 1899 року:

«Наряду с некоторыми в последние время новыми в Житомире известными подлинной культурности появляются явления культуры наследуются инфантилизм, шизофрения. Отправляясь в «Арадия» посмотреть сиколограф, мы в театральные зрелища случай повести и поспрашивать в саду шизофрению на открытой сцене. Если шизофрения вообще не представляет собой нравственно-эстетического различия, то «арадийская» шизофрения своей грубостью должна шокировать своим неразумием и нестремительный вкус, а некоторые программные номера по своему содержанию представляются совершенно нежелательными на на какой публичной сцене...».

Таким, не до необходимого жанру ставился «сцена интеллектуала до выступления артиста. Тому артисту дало «бюджетно-спонсорская реакция на театральную выставку, про эту писала газета «Воляны» у номере на 22 вересня 1899 року: «В понедельник 2 сентября в театре "Творчества" состоялся второй дебют уралов - сестры Нимгар. Представьте себе два ружья, играющая в воде, и вы будете иметь представление об этих замечательных ружьях. Ружья тогда в том, что эти ружья, играющие под водой даже, чем это доступно для человеческого существа видеть, забываются такими видами, как птицы, еда фруктов, курящие сигары и т.д. Зрительское мнение (оценивающее и надо удивляться, что наша публика, по мнению остается равнодушной к тому, что устраивает, беспрерывно, известного искусства)».

Але парк «Арадия» біля цілого був свого театром, на сцені якого виступали місцеві і приїзді артисти. Хоча Житомир у той час став майже цілком артистичним містом, проте раритетне мистецтво також викликало певне надихнення. Свідченням цього є відгук у газеті «Воляны» на 19 вересня 1899 року під назвою «Малоруські спектакли»:

«Постановлена вчора на сцені театру "Арадия" 5-ти актова драма "Цягачка Аня" привлекла массу публики. Театр был битком набит, а к первому ряду пришлось приставлять стулья. Со времени постановки вышло порода артистов Орловских житомирцев: не помнит такого стечения публики, это объясняется в большей мере симпатиями, которые постепенно завоевывает гостица у нас малорусская турпка. В заключение несколько слов о самой публике. Не говоря уже о том, что добровольное клаверство¹ вчора особливо дало себе чувствовать и в самых патетических местах являлось каким-то режиссированным, воскресные публика показала вчора, что она не только не имеет вкуса различно в театре, но не понимает даже того, что происходит на сцене. Какой-то подпольный, полый артистка смешок раздавался по зале в момент страстных ласк Ани и Василя, за этим - требовали "бис"».

¹ Клаверство – одержимість відраження душою собі три актора, під час виступу клаверта у потрібних місцях голосно мандрував, кричав «біс» і т.д. Добровільне клаверство здійснювалося з масовим відраженням.

Тут знову газета відкреслювала різницю у культурному рівні двох світів, але разом з тим відзначало, по-перше, що інтелігентна публіка все-таки впливала на простонарод, принаймні дотримуватись стишав вери, по-друге, остаточно все-таки тагнувся до мистецтва, насолоджувався ним, мислив і не завжди гасився здруміти його товкцію.

Ще одним видом дозвілля житомирців було відвідування спортивних змагань. Вони у той час ще не стали поширеним явищем, однак поступово набували все більшу популярність. Газета «Волянь» 10 жовтня 1899 року повідомляла: «Сьогодні на цвиндароме обшестія житомирських веспосаждаетей состоится интересное гонки с участием приезжих гонциц и гондариков, во главе которых находится известный человек Петуроманский». Тоді цвиндароме розміщувалася на вул. Кашперівській (тепер вул. Бориса Теня).

Далі йшла назад, на якихсь 20 років до тих подій, з подивом відзначаючи, що їди на велосипеді тоді вважались надзвичайно для здоров'я і лікарі застерігали від цього захоплення. Цікаво прослідкувати еволюцію велосипедів та роль велосипедів у житті людини.

Життємірний жовбий Відеон на «кіскачорісасі»

Сьогодні ні в кого немає сумнівів щодо користі поїрок на велосипеді. Крім, понад сторіччя тому подяки на це були великі протестанти. «Вольнские губернские ведомости» на 1873 рік писали у довідці «Важные велосипедов на здоровье»: «По заключению великих гасет, профессор доктор Оттольдер высказался следующим образом о вредном действии на здоровье велосипедов: "Людам, по-видимому, еще мало гражданской смертности, господствующей у нас, ибо иначе великая опасность угрожает, с каждой минутой повсюду забавляться велосипедом. Не подлежит сомнению, что чрезмерное напряжение мускулов, необходимое при управлении велосипедом, легко производит не только гипертрофию (разрастание) всех мышц, но еще προκαляет разные болезни сердца, в первую и аневризму"».

Проте, незважаючи на застерігачі висловлювання авторитетних медиків, популярність велосипедів зростає, усвідомлюються можливості їх широкого використання. Так, на початку 70-х років XIX-го ст. велосипеди почали використовувати в італійській армії (про це писали «Вольнские губернские ведомости» у 1873 р.) для під'їзку, переміщення поранених, легких гарнат, військового спорядження. У 80–90-ті роки цього ж сторіччя у багатьох європейських арміях з'являється і сановатні роги.

У той час велосипеди називали «кісткоприсами», адже вони мали жорстку конструкцію з різновеликими дерев'яними колесами, піднятимися малими обручами. Згодом дерев'яні колеса змінили колесами з товстими металевими ободами, шпанди. Після з 1880 року почали використовувати пневматичні шини.

Як експеримент було створено модель велосипедів з відсутнім переднім колесом великого діаметру (160–180 см) і заднім колесом діаметром 30 см. Цей тип велосипедів проіснував близько двадцяти років. Нарешті 1893 року в Англії сконструйовано так званий «безшпиний» (шпінтл-) велосипед, який в основних рисах зберігся до нашого часу, поступово вдосконалюючись.

З 1899 р. у велосипеді почали застосовувати металізм переключення передач. Свідченням зростаючої популярності велосипедів стали гонки велосипедистів, включення їх у 1896 р. у програму Олімпійських ігор. Владам було зрозуміло значення велосипедистів і у Житомирі, що виразилося в організації зацікавленість мешканців міста. Про це нам розповідає газета «Вольны» за 1901 рік: «Местный кружок велосипедистов-любителей, желая прийти послужило на помощь гласному благотворительному обществу, задумав устроить на двохдворном в воскресенье 29 июля большие гонки. С этой целью устроительны гонки приглашены из Киева для принятия участия в гонках лучшие гонщики гонщика В.Л.Турченко, Висоцкий, З. Ковал... В виду общественности дела, не в пример обычным гонкам, будет устраиваться входная плата для всех, даже членов Житомирского благотворительного общества».

Тоді ідея про велосипедів ідеального автомобільного, французького або німецького виробництва. Коштувала вони 45-70 руб. (за поч. XX-го ст.). В Україні перші велосипеди почали випускати 1918 р. У Харкові до 1924 р. їх виготовили 2300 штук. Ось таку ціною історію має згадувати, на перший погляд, велосипед.

Міжнародний туризм

Одним із видів культурного відпочинку були туристичні надрізки, про які розповідала Газета «Вольны» 31 січня 1898 року: у статті «Загравленіе крутовіе поїзданіе»:

«К восте нынѣшнѣго года на петербургской городской станциі будет введена продажа билетов для крутовіа поїзданіа за границей. ...Желаящим воспользоваться крутовіою поїздкою гада, приобрести билет, доезжать до границы по обыкновенному билету, а билет крутовіа поїздкіи будет действителен собственно только со границы и обратно до границы.

Продажа билетов производится через французское общество экономических поїздок в Париже. На станциі же в Петербурге имеется список готовых двадцати маршрутов для поїздок по Германии, Австриі, Франциі, Бельгии, Швейцарии, Италии, Швеции, Норвегии и Дании.

Пассажир собирает один из них, выдает потребное для него количество билетов (I и II класса) и при телеграфном сообщении с Парижем он получает нужные для него билеты через 5 дней. Если же пассажир пожелает сам самбирковать себя маршрут, то за составление его за границей уплачивает 3 франка и получает требуемый билет через 15 дней. В случае письменных сообщений, срок увеличивается на 5 дней.

Такой способ приобретения билетов имеет то преимущество, что вы можете воспользоваться и провозимыми вами, выписанными билетами от петербургской городской станциі. Билеты крутовіа поїздкіи действителены в течение 60 дней, исключениі срока начинается только со дня выписки на билет шпикала на русской пограничной станциі. Преимущество крутовіа билетов, понимаю, конечно, весьма солидной скидки, состоит в том, что пассажиру не надо складывать денег на обратный путь. Сверх цены за билет пассажир должен заплатить 3 процента их стоимости в пользу городской станциі за ее услуги.

Маршруты:

4) Греница - Вена - Зальцбург - Мюнхен - Ульм - Штутгарт - Карлсруэ - Страсбург - Париж и обратно в I классе - 136 руб. 87 коп., в II классе - 91 р. 83 коп.

7) Версболово - Берлин - Кёльн - Люттва - Париж - Страсбург - Карсруэ - Мюнхен - Зальцбург - Вена - Краков - Вена - Ламберг - Подмосковск. В I классе - 143 руб. 87 коп., в II классе - 100 р. 99 коп.

14) Петербург - Гельсингфорс - Стокгольм - Кристианна - Готоборг - Гельсингберг - Гельсингор - Коппенгаген - Копен - Гамбург - Кёльн - Брюссель - Париж и обратно через Берлин - Версболово. I кл. - 167 руб. 1 коп., II класс - 136 р. 58 коп.

15) Греница - Вена - Зальцбург - Инсбрук - Арль - Цюрих - Базель - Париж - Лион - Марсель - Генуя - Пиза - Рим - Неаполь - Рим - Флоренция - Болонья - Венеция - Вена - Греница. I кл. - 189 руб. 70 коп., II класс - 136 р. 13 коп. ».

Сьогодні подібні подорожі коштують від 400 євро і вище.

Найдавніший пам'ятник у місті

Орбіан з найконтинентальнішою подією культурного життя Житомира кінця XIX століття було відкриття пам'ятника О.С.Пушкіну, історію з відзначенням 100-річчя з дня його народження. Газета «Вільно» не тільки відслідковувала увесь процес робіт, а й висловлювала свою думку щодо облаштування навколишньої території біля пам'ятника. Так, у номері № 30 квітня 1899 року читаємо:

«С 30 апреля приступлено к работам по сооружению памятника Пушкину. Прежде всего приготовлением камня для укладки фундамента. Памятник, как это уже решено, будет воздвигнут на первом бульваре, а именно на месте от воды от него.

Можно быть разного мнения о том, насколько вообще место, избранное для поставления памятника, удачно. Но во всяком случае, если уже вопрос о выборе места решен безусловно, то следовало бы, по крайней мере, убрать будки – быкальничью и с кельтерской водой, расположенные в двух шагах от памятника. Было бы чересчур видеть памятник величайшему русскому поэту флюккоровавшим с боков такими зачуханными. Мы скорее подали голос за то, чтобы вокруг памятника была расчищена для детских игр, на подабие той, какая устроена в пetersбургском латинском саду вокруг "дедушки Крылова".»

Некілька місяців газета писала, що пам'ятник Пушкіну відкрито 26 травня 1899 року на 1-му бульварі і що побудований він на зібрані добровільні благодійні гроші за проектом цивільного інженера М. В. Зетакі, а біст виготовлений Г. Г. Олександровичем на заводі Вайнштейна і слова.

Вже на місяць газета зауважила: «Первый бульвар, к приведения которого в более благоустроенный вид приступлено было тот час же после сооружения памятника Пушкину до сих пор устроено лишь наполовину; металлическая решётка, которой первый бульвар обводится по образцу второго, дове-

два тижні до повноцінної, тому що на упорядкування 1-го бульвару вилановано тільки 600 рубл., а на 2-й – 1500 рубл.»

І навіть Старий бульвар є улюбленим місцем відпочинку жителів, а пам'ятник О.С.Пушкіну – одним із головних історичних об'єктів міста.

Благодієність

як громадський обов'язок

Навесні 1889 року Поволожя наслідок неурожаю ознаки сирітаний голод. Жителів краю образи відгукнулись на цю біду, бачачи, в міру свого матеріально-го становища, допомогою бідарям з цього краю. Середовній клас висловився прикладом благодійних поєрок, що їм писала газета «Вольны» 9 і 10 травня:

«Не по дню, а, можемо сказати, ці часи рахуві стисок жертвовацелей на Волжскую сторону для голодающих Поволожского края... Кто несёт серебряную брошку, канкалий браслет, кто обручальное кольцо. Старшая сестрица несёт за руку милостивого браташку и заносит, что она принесла для голодающих по 5 руб., подаренные им дедушкой. Дети волжарского прихода приносят свои копеечки и между ними один "неизвестный" даёт 5 коп.»

Солдаты 1-й роты 19 полкового Екастремского полка, по собственному побуждению решили отказаться от традиционной "чарки", которая им полагалась оскодом, в день ретного призыва, с тем, чтобы выручка установленные на случай отказа от водки деньги, пожертвовать на на пользу голодающих.

Слід відзначити, що благодієність у той час була призначена суспільним явищем, громадськістю міста вимагалася допомоги, як з боку церкви, соціально-визвольницьких верствам населення. Для прикладу, 9 травня 1889 року, як писала місцева газета «в небольшом фаянсе т. наз. Заветинском переулке коюди Губернаторского сада состоялось скромное торжество: было освящено армянское покровное основанного месяца два тому назад К. К. Дриго-Борковской приюта для беспроворных детей. Нам. Арт. Терещенко и барон И. М. де Шодар пожертвовали: первый 1000, второй – 1000 руб.».

Почасним членом товариства лікарів Волжської губернії обрали М. І. Дуранина – за те, що він пожертвував 19 тисяч рублів на побудову пологового арстрису у Жаломарі.

Найбагатші люди міста завжди внесли свого, і нерідко вагому, частку для благодійної справи. За їхнім прикладом і інші багатші передувалися, роб-

для добротнікі повортування у рійній формі. Так, газета «Вольны» 12 тра-
вня 1889 року павідоміла: «Открыто одноклассное училище для детей фаб-
рично-заводских рабочих. Инцидентер – старший фабричный мастер
П.Е.Ковалков. На содержание школы павоаренный завод Милочна и Явса
обязаны внести ежегодно по 100 руб., алекростанция – 100 руб., Холодильно –
75 руб. и т.д. В общем – 1100 руб. П.Е.Ковалков повортовил училищу 168
зводка своей работы, котрым были выставлены для продажи в памятные
публичной библиотекой, а магазине Шлишберга и др. местах. От продажи 110
зводка образовалась сумма в тысячу с лянком рубль, котрая пошла на об-
заведение повосучрежденного училища (по Вальской ул., на углу Сажной, в д.
№ 17). Заведует и преподаёт пригласивший учитель А. М. Абелет. Квартира
обходится 324 руб., содержание завдуошного 400 руб., законурочениа 100 руб.
(за рік – МЛ.).»

Порушення спокою старого Житомира

Всі ми, постійно перебуваючи в шаленій кризовій котлі, цілком будь-яку можливість насолодитися відпочинком, навіть просто насолодитися тишею, розкішаєш на своєму улюбленому «моторі когось другого» – диванчику.

Але, мабуть, кожен пізнав відчуття, коли його реліквіді порушували або приїїт за стіною, де сусід запівав романс, або надто високе запрошення у світ майбутньої Світлани Лободи, або пестячі жарти підлітка під вашим вікном і т.д.

Подібні проблеми «розвинулися» знову мешканцям Житомира і у віддаленому минулому. Так в газеті «Вільність» за 8 червня 1897 року доноситься скарги: «Наша коммунітет жуть на такій незвичайній по багатьох отношениях улиці, як Михайловская, а, на ролі с другими обитателями улицы имено также коммунітет подвергаться престолям дикляванского произвола. Необходимо заметить, что дикляванские дерл выдольдод совершают свои "рейсы" по Михайловской улице в 8 и 10 часов утра, в 3 часа дня и в 10 часов вечера. Выезжая на дикляванского двора с В. Бердяевской, коммунітет эти, направленные дикляванском рожданином, управяются кааком-нибудь деревом в парколке, с первых же шагов старюкста, что вот-де, как вы поедом... "Бороме" агити по Михайловской во всю, а для поощрения их к этому возюкста делают три, четыре, десять, сколько дикляванского, выстрела бичом и победаносом, нарушая тишину, выставляя в ушко одрегнутую десятку лад, поворачивает на Киевском углу, где, коммунітет, пруть подосретия бичом, своера оставляет и черетвальные дикляванне вступают в свои права. Кому нужно такое гурло-уварское докляванне отиц, отивнякми своей век, рыдывком по улицам города и престоим в разное время, когда люди спят или отдыхают? Смысл, коли коммунітет, мюжидь и умелая, в свете свача хоть до смерти, но в городе правякми шагом, без выстрелов бичом и сдывания с нас детей и престомико». До речі, ці дикляванне, які курсували до Києва, Бердичева, Новоград-Валійського, дійсно були дуже повільні, рухалися зі швидкістю 7-8 кілометрів на годину, і хоча місця поділу-

тися на класи, однак усі пасажери миттєво втратили впевненість. Сумісно так описував поїздки на двоїчанці: «Пасажир береть билет 1-го класу. С него беруть 4 рубли. На цьому й закінчується галюцинівний першого класу, так як його негайно переводять сразу в 3 клас, доки він не вийде... По дорозі нам приходилося постійно вставати й сидіти по спосібу ніжного двоїчанця, даби хоч ніякось облігчити нещасливіх клієнтів, немисливих поїздками, іноді приходилося подражувати двоїчанці. В цьому сподідалися на чотири часа. Очевидно, пасажири пласо-волила яго. Говорили, що скоро почнуть пасажирами віддавати, як лошадей».

Серед поришаних кім тили були і продавці солодкого товару. Ізгадуваний вивид доживуєт старанієм: «Теперь два слова о других нарушителях общественной тишины и спокойствия – о мороженщиках. Большая дубина висит на своей медной, нада-показать, голубо-красно-мороженщиком и орет... Но как орет... Кажется, что его в эту минуту режут, его огрывают, на ком он сидит, выдернули на дыбу, его колотут, растащат между двух слемей! Ничего этого нет: он только продает мороженное и кричит заставить нас купить эту, чаще всего мерзость, чтобы только на время прекратить этот дивергентный крик. Убить их, кто может!».

Покупцями мороженя у талко поришаних, як правило, були прості люди, як іх тоді називали – «дури-продвиги». Продавці маслади мороженно бачковому у маленькій стаканчик і дала йому також дерев'яну лопочку. Стоячи поблизу продавця, покупець із корожицею і, забігаючи «страши», повертає стаканчик Мороженник прострав його своїми малюничими ручкачкова, і посуд нову був готовий до використання. Слідня публіка сміялася мороженям у кафе або ресторані, де ново подивилося «таржированное», тобто з фруктами і ягодами, у спеціальному посуді.

Буян зі садів в Житомирі

Невдовгий рік надвигся на дуже кружайшим на вітрах. Прім, рідкісні госпо-
дарі змогли виростити і зібрати чимало цих цінних і корисних плодів. На жаль,
тепер вирощують невеличку кількість сортів абрик. Не та, що колись...

Понад 100 років тому у Житомирі, а також в околицях нашого міста – у Пи-
щіві, були розквітані сади, які виростили тоді сортами ромайтям.

Доглядав їх на орендній землі садівник, як вилетів «від Бога», Іван Іва-
нович Перетер, чей із господарством. Допомігав йому син Яков. У саді
налічувалось понад 46 тисяч дерев, переважно абрик, яких було 67 сортів:
реміт абриджка, донецького рофраста, реміт аманський, левін кондовський,
земле пемови, мішанське з Пальміри та багато інших. Крім того, вони
вирощували групи: арданонга, жоринська, чеська – загалом 12 сортів, а також
слива, чарівні, вірус, смородина, малина, вишня, грицькі горіва, багато
сортів троянд. Садівник Іван Перетер купував з імператорських садів в Умані,
Ятці, Кіровограді, Сарнаті. Завдяки постійним зв'язкам із відомими садівника-
ми Європи – Локасом із Вюртемберга і Ланасером з Орлеана – відбувався обмін
садівниками. Перетер передавав зі свого саду садівників за ціною, великою за
ту, що ставили колись садівники, і завжди супроводжував письмовими
рекомендаціями стосовно догляду за деревами. Кондитери закуповували у
нього фрукти і використовували «сухе варення» (лилі – цукати), але дуже
цінувались серед аристократичного людю Києва, Петербурга, Москви.

Ціна Землі

Сьогодні більшість населення не має страхів за вартість землі. Це не означає повністю ринкову ціну земельної власності в спекулятивному (це стосується землі у місті та його найближчих околицях), інакше значить панівною (особливо землі у сільській провінції). Тим, хто при владі зараз, це безумовно надією можна на великій масштабній у сільській місцевості (різкими способами, переважно на існуючій цій території на продаж землі). І чим ширше світлим, чим у більшій безпеці вони ставляться, тим довше і швидше вони продадуть свою землю. А земля насправді дорога – і це добре знають ті, хто при владі.

Дорогою земля завжди була у місті – її продавали в розрахунок на десятинами (1,2 га) як польову, пашарядну, а квадратними сажнями (1 сажень = 213,36 см). Глядя «Волянь» у комерсі на 29 квітня 1899 року повідомляла у газеті «Куршанська газета»: «Дуже на востанні капіталістично приобрели 26 апреля обширную площадь земли по Киевской ул. (около пяти десятин), заключая в значительной части садом «Эльдорадо» и ожившими рядыбами. Цена составляла по 3 руб. за кв. сажень, но еще в тот же день покупателям давали 6000 руб. «отсчитывая». Тобто, «отны» конструировали близько 110 руб., гектар, відповідно, – 11000 руб.

У сільській місцевості у дореформений період (тобто до 1861 року) земля була досить дешева – 25–30 руб. за десятину. З розвитком ринкових відносин, що супроводжувалося і збільшенням врожайності сільськогосподарських культур, зростала і ринкова вартість землі. Наприкінці XIX століття десятина землі продавалася вже за 100–150 руб. (в залежності від родючості ґрунту). Приватська земля була, безумовно, дорогою. Це ілюструє ще одне повідомлення у газеті «Волянь» також під назвою «Куршанська газета» (номер за 16 грудня 1899 року): «вчера в отсюда в конторе конгресса А. А. Семковскаго совершалась аукцион на покупку Дельца, которое владели его М. Н. Дурманов продан за 1.100.000 руб. одесской фирме Магровордато и К^о».

Литературно- повіскаденного життя

Газета «Вольна», редактором якої був Г.І.Корвинський, на своїх сторінках друкувала у офіційній частині імператорські укази, роз'яснення до них, повідомлення про нові закони у Російській державі і у шведському краї – у рубриці «Місцья хроника». А також про поїзди до варшави, про курйозні пригоди в різних країнах. Зокрема, у публікації від 23 січня 1888 року: «Война с фартом».

Законодавчому зібранню штату Вирджинія в США. Америка об'явила війну с фартом. В силу нового закону, підтвердженого огромним большинством голосов, в штате Вирджинія воспрещается всякого рода уславления за помощью девичама, похваляющими какою-либо учебное заведение, не исключая университета. А именно: воспрещается провожать, любовничать, писать букетики (за нависание любовного письма виновной наказывается 50 долларам штрафом или месяцем заключения). Даже делаящей статей и похвалений на этом занятии платит 10 долларам штрафом. Молодиль обостро краям издольшая новым распоряжением и на 15 января ставила "meeting people" с целью протеста. Особенно энергичную деятельность проявляют молодые девичи, основываясь на том теоретическом принципе, что новые распоряжения вызовут сильный рост процента старых дев.

ЗМІСТ

Загальні відомості про Житомир становлять на 1899 рік

3

Обширність міста

5

Будівельний стан

7

Початок промислового руху у Житомирі

8

Картонна фабрика

12

Така різка конкуренція

13

Кора мовеса

15

Два світи

18

Зарплата і «чоловий мішок»

18

Книга в Житомирі

20

Міський толер	12
Культурні досвіди житомирян	14
Житомирська любов: ідентичність на міському рівні	27
Міжнародний туризм	29
Найбільшій пам'ятник у місті	31
Етнічність як громадянський обов'язок	33
Порушення етнічної сварики Житомирці	35
Були як сади в Житомирці	37
Міжкласи	38
Питання щодо політичного життя	40

Науково-популярні видання

МАХОПІВ Галузь і Державна

Історичні виводи про Житомир

Випуск №1

(1898-1909 рр.)

Випуск в редакції

Технічна редакція та верстка – Т. Бончук

Коректор Г. Міхалів

Дизайн обкладинки – Р. Пилипчук

**Одна година з вивагю правового
врегулювання «Історичних стадій» про Житомир»
виступає в у фонді підтримки
науковців у м. Житомир.**

ISBN 978-966-3469-15-1

Видання В. В. Котвицький, 2018

Свідчення про внесення зроби в національній реєстрі
до Державного реєстру видавців, установників і розповсюдників
видавничої продукції ДК № 2458 від 23.05.2007 р.
18014. Харків, м. Житомир, вул. Кафедральна, 3а.

Підлягає до друку 18.05.2018 р.

Формат 78x100/16. Папір-офсетний. Гарнітура Times.
Тираж друку: ар. 500. Обл.-вид. ар. 1,39. Фін. ар. 1,75.
Тираж 1800 прим.

Відруковано в приватній друкарні «Сонечко»
підтримки В. В. Котвицького,
м. Житомир, вул. Кафедральна, 3а,
Сейбино: ар. 28 № 2017 від 03.05.2007 р.

